

SVENSK POLITIK

Larm inifrån superdepartementet: "Regeringens slarv kostar miljarder"

UPPDATERAD 07:36 PUBLICERAD 06:26

Ebba Busch är chef för det nya Klimat- och näringslivsdepartementet - superdepartementet - som regeringen kallar det. Foto: Erik Simander

Ebba Buschs nya superdepartement dras med stora problem.

Nu varnar källor inifrån för att struлет med elstödet bara är toppen på ett isberg.

Enligt jurister och experter har regeringens agerande kostat skattebetalarna flera miljarder kronor.

UTVALD LÄSNING I DIN MEJLBOX

DN:s klimatreporter Jannike Kihlberg ger dig veckans viktigaste läsning om klimatkrisen - nyheter, granskningar, fördjupningar och intervjuer.

[Skaffa nyhetsbrev](#)

15 december 2022, klockan 18 på kvällen. Tjänstemännen tar den varma vägen till festen, genom katakomberna under regeringskansliet i Stockholm.

Julmusik ekar i gången. På restaurangen Björnen, som normalt sett är spartanskt inredd, har juldekorationer tagit över. Det är dukat för fest, men flera stolar gapar tomma. Många av regeringens experter sitter kvar på kontoret och arbetar i panik. En del kommer att få ställa in sina planerade julresor.

Orsaken? Regeringens löfte om ett elstöd före den 1 november. Ett stöd som är kraftigt försenat.

Men problemen som tjänstemännen brottas med är mer omfattande än så. Regeringens höga tonläge i energifrågan har lett till interna anklagelser om "energipopulism" inom klimat- och näringsdepartementet. Dessutom kan DN avslöja att regeringen, genom vad som beskrivs som slarv, kan ha förlorat intäkter på flera miljarder kronor från elbolagen. Pengar som skulle ha gått till elkonsumenterna.

Elstödet

2 september 2022. Partiledaren Ebba Busch (KD) ler in i kameran.

"En familj i villa kan istället för en rödgrön vinter med elräkningar på 16 000 kr i månaden fira en blå jul med max 4-5 000 kr i kostnad. Det är väl goda nyheter?"

Instagraminlägget publicerades i valrörelsens sista andetag.

Efter maktskiftet har Ebba Busch, numera chef för klimat- och näringslivsdepartementet, [inte velat kännas vid](#) vallöftet – något som väckt irritation internt enligt DN:s källor. Tjänstemän har tvingats jobba hela nätter för att försöka få stödet på plats, ofta utan tillräcklig information och styrning från den politiska ledningen.

Regeringens egna experter fick till exempel reda på att även norra Sverige skulle få ett elstöd genom [Sverigedemokraternas utspel](#) i Expressen den 21 december. 180-svängen ledde till att flera fick ställa in julplanerna för att ta fram underlag till det nya elstödet.

– De betar sig som om de fortfarande satt i opposition och kan gå ut med förslag till höger och vänster. Det går inte att agera så när man har makten, innan man tar beslut behöver man ta fram underlag. Men de diskuterar inte med oss, säger en källa.

Ebba Busch statssekreterare Daniel Liljeberg svarar på kritiken via mejl:

"Att hantera en energikris är svårt och komplicerat. Precis som under finanskris och pandemi har det krävt ett exceptionellt och stegvis arbete, även på kvällar och helger", skriver han.

En annan fråga som skapat kontrovers är hur elstödet ska betalas ut. Regeringen valde att låta Försäkringskassan sköta utbetalningarna, en myndighet som varken har uppgifter om svenskarnas elanvändning eller kontoinformation till alla svenskar. Och Försäkringskassans arbete med utbetalningarna har kantats av problem. Notan för administrationen av elstödet har skenat från 600 miljoner kronor till 1,6 miljarder kronor, något som [TT tidigare rapporterat om](#).

De summorna bleknar dock i jämförelse med vad skattebetalarna kan ha förlorat på en annan fråga, som tvärt emot elstödet gått märkligt under radarn i den allmänna debatten.

Vid ett krismöte i Bryssel den 30 september samlades EU-ländernas energiministrar och bestämde att övervinster inte ska gå till elbolagen – utan tillbaka till dem som kämpar med höga elräkningar. Ett sorts elstöd på EU-nivå.

EU-ledarna satte gränsen för hur mycket elbolagen får tjäna – det så kallade intäktstaket – till 180 euro per megawattimme. Minst 90 procent av intäkterna över det ska gå till staten. Pengarna ska därefter betalas tillbaka till elkonsumenterna, eller komma dem till dels på andra sätt, till exempel genom bidrag till energieffektivisering. Taket gäller från 1 december 2022 till 30 juni 2023.

Om det finns en tydlig politisk styrning så löser man problemet

Men i Sverige kommer intäktstaket inte vara på plats förrän 1 mars, meddelade finansdepartementet i [ett pressmeddelande](#) i höstas. Hela vintern, då elpriserna är som högst, kommer de svenska elbolagen att få behålla sina övervinster.

En källa som DN pratar med är frustrerad:

– Det är klart att det kan vara svårt att implementera EU-beslut så snabbt. Men om det finns en tydlig politisk styrning så löser man problemet. Alla andra EU-länder lyckades, säger källan.

Klimat- och näringslivsdepartementets chef Ebba Busch besökte Akkats kraftstation i januari, ett vattenkraftverk i Lilla Luleälven. Foto: Erik Simander

DN har pratat med flera jurister som stärker bilden av att något har gått snett på Regeringskansliet. Juristerna påpekar alla att

intäktstaket inte är ett EU-direktiv, utan en förordning. Med andra ord är det en lag som Sverige måste följa.

– En förordning ska tillämpas direkt. Ett pressmeddelande kan inte förändra det, säger Marc Gren, jurist på PWC och tidigare huvudman för punktskatter på finansdepartementet.

Katarina Fast Lappalainen, doktor i offentlig rätt och universitetslektor vid Stockholms universitet, drar samma slutsats.

– Jag förstår inte riktigt, ärligt talat. Utan att känna till alla detaljer verkar det illa hanterat, särskilt som det är mycket som står på spel för skattebetalarna, säger hon.

Det är ovanligt att Sverige utmanar EU-rätten på det här sättet

Så varför har regeringen agerat som den gjort? I [pressmeddelandet](#) står att kompletterande lagstiftning behövs för att få pristaket på plats i Sverige. Intäktstaket [bedöms](#) också vara en sorts skatt. I Sverige får nya skatter generellt sett inte tillämpas retroaktivt – alltså kan intäktstaket gälla först när lagen är färdig.

Men den argumentationen köper inte de experter DN har varit i kontakt med. Mats Tjernberg, professor i offentlig rätt vid Lunds universitet, påpekar att EU-förordningen trädde i kraft redan 8 oktober.

– Det gör att det inte finns någon risk för retroaktivitet. Det är ovanligt att Sverige utmanar EU-rätten på det här sättet, säger han.

Klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtari (L) och näringsminister Ebba Busch (KD) vid invigningen av det ihopslagna departementet. 318 personer är anställda på departementet, och 303 är opolitiska tjänstemän. Foto: Klima och näringslivsdepartementet

Dessutom finns undantag när det gäller förbudet mot retroaktivitet för nya skatter. Regeringen hade kunnat presentera den kommande skatten för riksdagen under hösten och därefter utarbeta lagens detaljer. Skatten kan då gälla från det datum den presenterats för riksdagen.

Förseningen har blivit en dyr affär för skattebetalarna. Svenska Kraftnät och Energimarknadsinspektionen har båda räknat på hur stora intäkter som taket hade kunnat ge, på uppdrag av Regeringskansliet. Beräkningarna, som DN begärt ut, visar att det handlar om missade intäkter på flera miljarder kronor.

Exakt hur stora intäkterna hade kunnat bli beror på vilket scenario man utgår från, berättar Energimarknadsinspektionens analytiker Fredrik Beskow.

– Enbart i januari och februari handlar det om 6,1 miljarder kronor, enligt våra beräkningar. Men det är en grov skattning, säger han.

Så mycket förlorar svenskarna på försenade intäktstaket

Enligt uppgifter till DN hade staten fått intäkter på runt 3-10 miljarder kronor om intäktstaket hade varit på plats december-februari. Beräkningarna baseras på siffror från expertmyndigheterna SVK och EI. Det stora spannet beror på osäkerheter som nivån på elpris, hur mycket el som används och andel kunder med fast elpris.

I siffrorna har intäkter från statliga Vattenfall inkluderats. Hänsyn har inte tagits till att intäkter från bolagsskatten minskar när elbolagens vinster blir lägre.

Källor: DN, Svenska Kraftnät, Energimarknadsinspektionen, Regeringskansliet.

DN:s källor påpekar att det också fanns möjlighet att sätta ett lägre tak och därmed öka intäkterna. I Nederländerna, som satt taket till 130 euro, beräknas intäkterna landa på motsvarande 20 miljarder kronor. I Finland handlar det om knappt 15 miljarder.

I Sverige bedömer regeringen i stället att intäktstaket 1 mars - 30 juni kommer att stärka statskassan med 150 miljoner kronor.

– Det var ett kostsamt misstag av regeringen som kommer att stå skattebetalarna dyrt, säger en av DN:s källor.

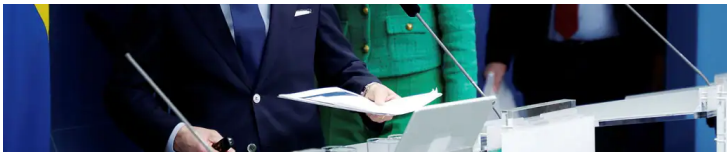
Risken för bortkoppling av el

”Läget är akut”. Så inleddes regeringens pressträff den 9 december. Fokus var risken för bortkoppling om elen i Sverige inte räcker till.

– Vi vill inte skapa panik på något sätt, men vi vill säga att det här är ett svårt problem och att det finns betydande risker, sa Ulf Kristersson.

Bredvid regeringens tre partiledare stod generaldirektörerna från Energimyndigheten och Svenska kraftnät. Vid podiet beklagade Ebba Busch (KD) att svenskarna stod inför en ny kris, precis efter att pandemin släppt greppet om samhället.

Samma dag ägde ett möte mellan Svenska kraftnät (SVK) och regeringen rum på Regeringskansliet.

SVK:s Erik Ek beskriver för DN vad han sa till regeringens experter på mötet: att risken för bortkoppling är reell, men låg. Förutsatt att vintervädret var normalt riskerade vissa hushåll att behöva kopplas bort under en enskild timme under hela vintern.

– Hur man värderar det är upp till den som lyssnar, men vi kommer inte att hamna i någon nationell kris. Vi pratar om en eller två procent av elanvändarna under en eller två timmar, säger Erik Ek.

Jag tycker att konsekvenserna av en förbrukningsfrånkoppling varit överdrivna

Bland deltagarna fanns Svenska Kraftnäts generaldirektör Lotta Medelius-Bredhe och Erik Ek, strategisk driftschef på myndigheten. Regeringen representerades av Ebba Buschs statssekreterare och flera opolitiska tjänstemän.

Erik Ek är märkbart frustrerad över hur risken för bortkoppling beskrivits i debatten generellt.

– Jag tycker att konsekvenserna av en förbrukningsfrånkoppling varit överdrivna. Jag har läst rubriker om att hela södra Sverige riskerar att bli utan el i vinter, säger han.

Erik Ek, strategisk driftschef på Svenska kraftnät, menar att regeringen har överdrivit risken för bortkoppling av el.

Diskrepansen mellan experternas budskap och regeringens tonläge har lett till friktion på Regeringskansliet. Flera av DN:s källor påpekar att risken att drabbas av bortkoppling är mycket mindre än att drabbas av ett vanligt strömavbrott. Regeringen anklagas av vissa för "energipopulism", där problem överdrivs för politisk vinning.

– Det var nästan ett krigstal på pressträffen. Jag förstår att det är politiskt motiverat att prata om att Sverige har ett nedmonterat elsystem. Men det har skapat irritation, säger en källa.

Statssekreteraren Daniel Liljeberg svarar på kritiken via mejl.

”Att bidra till ökad kunskap om elsystemet är knappast populism. Nu har risken sänkts igen, vilket vi också informerat om i olika sammanhang och som till del berodde på att hushåll och företag dragit ned på förbrukningen. Men behovet att stärka elsystemet kvarstår” skriver han.

Framtiden

Sedan pressträffen den 9 december har läget för elsystemet förbättrats markant. SVK har nyligen graderat ner risken för bortkoppling.

Samtidigt ska elstödet till konsumenter slutligen börja betalas ut i slutet av februari.

De förlorade miljarderna riskerar i sin tur att bli en obehaglig följetong för regeringen de kommande åren. I Bryssel pågår en utvärdering av hur förordningen följs, uppger en EU-källa för DN.

– Om det blir nödvändigt kommer vi följa upp med relevanta medlemsländer för att säkerställa att EU-lagen följs till fullo, säger källan.

Katarina Fast Lappalainen, doktor i offentlig rätt och universitetslektor vid Stockholms universitet. Foto: Rickard Kilström/Stockholms universitet

Katarina Fast Lappalainen ser framför sig att EU kan vidta juridiska åtgärder mot Sverige, med risk för böter.

– EU-kommissionen lär inleda ett överträdelseförfarande, säger hon.

Dessutom finns en risk att svenska medborgare stämmer regeringen för att inte följa EU-lagen, något som kan anses drabba svenskarnas ekonomi.

– Detta kommer förmodligen förfölja oss ett tag, säger en källa på Regeringskansliet.

DN har bett om intervjuer med Ebba Busch (KD) och finansminister Elisabeth Svantesson (M) om kritiken. De har inte återkommit. Elisabeth Svantessons pressekreterare Niklas Gillström skriver i ett mejl att Finansdepartementets bedömning är att det inte var möjligt att implementera intäktstaket snabbare. Han hänvisar till retroaktivitetsförbudet för skattelagstiftning.

Läs mer:

[Buschs nya besked: Vi behöver mer vindkraft överallt](#)

[Tomas Ramberg: Därför vill regeringen inte göra upp med S om energin](#)

Så gjordes jobbet

I mitten av december förra året kontaktades DN av tre av varandra oberoende källor, som alla larmade om omfattande problem inom Regeringskansliet.

Sedan dess har reportrarna pratat med ett tjugotal personer på det som nu är klimat- och näringsdepartementet, och på myndigheter som departementet har samarbetat med.

Klimat- och näringslivsdepartementet har 318 anställda, varav 303 opolitiska tjänstemän.

Källa: Regeringskansliet

TEXT

Annie Reuterskiöld

Peter Alestig

peter.alestig@dn.se

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt